

УДК 330.3/.44 [477]

ГУБЕНКО В.І., д-р екон. наук

*Білоцерківський національний аграрний університет***ЗМІНА МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ**

Здійснено теоретичне обґрунтування причин економічної та соціальної відсталості України в своєму розвитку за 1991-2015 рр. порівняно з країнами колишнього Радянського Союзу та східноєвропейськими країнами, які перебували у зоні впливу СРСР. Основою цих явищ послужила сформована олігархічна система, що в симбіозі з політичними силами, криміналом та засобами масової інформації побудувала в державі олігархічний авантюристичний капіталізм, а сформована таким чином бізнес-еліта не стала класом ефективних власників і не була зорієнтована на модернізацію вітчизняних галузей економіки. Паростки сучасного капіталізму раціонально-виробничого типу, що розвивався в країні, був знищений авантюрно-спекулятивним і бюрократичним капіталом. Проведено аналіз теорій зміни сучасної світосистеми на метаекономічну систему, що формується на основі логіки самозаперечення капіталізму і виходу за його функціональні межі. Здійснено аналіз виробництва валової продукції України і АПК, виробництва основних видів продукції сільського господарства, та їх експортно-імпорту складову, динаміку структури зовнішньоекономічної діяльності АПК з інтеграційними угрупованнями країн світу. Досліджено експорт основних видів продукції АПК, середньозважені світові ціни і розраховано втрати валютних надходжень у зв'язку з диференціацією цін і низьку конкурентоспроможність вітчизняної продукції окремих її видів.

Ключові слова: ВВП, експорт, імпорт, стратегія, капіталізм, загрози, втрати, динамізм.

Постановка проблеми. Процес економічної інтеграції та регіоналізації світового господарства в останні 25 років демонструє високий динамізм та зростаючу різноманітність форматів, роз-ширення охоплення і підвищення складності регіональних торговельних угод. Станом на вересень 2016 р. у світі нараховувалось 270 нотифікованих в СОТ і реально діючих торговельних угод, з яких 50 % є так званими глибокими регіональними торговими угрупованнями (РТУ), що охоплюють не лише торгівлю товарами, але й обмін послугами. Зростає також кількість між-регіональних та міжблокових об'єднань, що є найбільш впливовим явищем сучасної світової економіки. З огляду на значний ресурсний потенціал, вигідне геополітичне положення України, з одного боку, та зростаючий рівень конкуренції на зовнішніх ринках, з іншого, непересічного значення для забезпечення економічного зростання економіки набуває стратегія посилення інтеграційних процесів до світового економічного простору, насамперед до Європейського Союзу. Рух України у глобалізовану світову економіку здійснюється складно, перебуваючи у групі країн-лідерів як Європейського Союзу, так і світу по території – 603628 тис. км² та чисельності населення – близько 42 млн чол., а по об'ємах ВВП в структурі світового (0,116 %) [2] і міжнародного економічного обміну (експорт товарів) – 0,209 % [3]. В індексі людського розвитку Україна посіла 78 місце із 187 країн [4], дохід середньої сім'ї склав у 2016 р. 135 євро, ВВП на одного жителя – 2596 дол. США.

Скромні позиції України в господарському розвитку і взаємодії із зовнішнім світом пояснюються тим, що, наприклад, в структурі експорту АПК у 2015 р. 60,3 % [5] займають сировина та продукція первинної обробки і в зв'язку з особливостями історичного і соціально-економічного розвитку наша країна не в змозі сучасних реалій повною мірою брати участь у неухильно зростаючому обміні товарами і послугами, що породжені науково-технічною та інформаційними революціями. За нинішніми особливостями господарських зв'язків із зовнішнім світом вітчизняні виробники залишаються в переважній більшості поза сферою міжнародного промислового та інвестиційного співробітництва як такі, що не мають міцних кооперативних зв'язків із зарубіжними партнерами та не включені в інтернаціональні економічні ланцюжки. Як засвідчує досвід, процес включення економіки тієї чи іншої країни у світове господарство відповідає певним закономірностям, найбільш загальною з яких є ступінь участі в міжнародному поділі праці, що пов'язано з рівнем техніко-економічного розвитку і масштабом потенціалу країни та її забезпеченістю природними ресурсами. Рівень техніко-економічного розвитку – поняття складне, тому для його характеристики правомірно використовувати значну кількість показників, включаючи вікову структуру промислового обладнання і питому вагу прогресивних видів продукції в загальному об'ємі виробництва, що вимірюється розміром ВВП на душу населення, а структура ВВП і промислового виробництва дають можливість визначити, наскільки

індустріалізована країна і в якій мірі її промисловість освоїла технологічно складні виробництва [5, с. 71].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процеси економічної трансформації України свідчать про бажання українців зберегти національні цінності з метою зміцнення національної ідентичності та віднайти гідне місце у міжнародній спільноті. Аналіз сутності проблем країни, причин її відставання в економічному, правовому, зовнішньоекономічному розвитку здійснюється у дослідженнях вчених В. Андрійчука, А. Амеліна, Т. Бурляй, В. Біленького, В. Власова, С. Гончарова, В. Галушко, С. Горюнова, А. Даниленка, С. Дем'яненка, Т. Зінчука, С. Кваші,

В. Копійки, Д. Лук'яненка, Ю. Макогона, О. Філіпенка, Т. Шинкаренко, О. Школьного та ін. Проте, незважаючи на численність публікацій з цих проблем, на подальше осмислення заслуговують причини значного відставання України в соціально-економічному розвитку, низької конкурентоспроможності продукції на зовнішніх ринках, що призвело за експорту продукції АПК в 2014 і 2015 рр. порівняно відповідно з 2012 і 2013 рр. до недоотримання валютних ресурсів від 6 до 9 млрд дол. США, зниження виробництва ВВП порівняно з 2012 р. на 47,3 %, скорочення валютних надходжень від експорту України на 43,6 %, з них по найбільш успішній експортній складовій – продукції АПК – на 13 %.

Мета дослідження. Здійснити теоретичне обґрунтування необхідності розвитку виробництва конкурентоспроможної продукції агропромислового комплексу України, аналіз виробництва ВВП України та АПК за 2012-2015 рр. в розрізі їх складових, дослідити стан зовнішньоекономічних відносин України і АПК за 2000-2015 рр. в загальному і в розрізі окремих груп товарів УТК ЗЕД, їх ефективність та розміри втрат за 2012-2015 рр., динаміку розвитку і структуру експортно-імпортних операцій щодо продукції АПК в розрізі інтеграційних об'єднань країн світу. Провести аналіз динаміки середньозважених світових цін на окремі види продукції АПК за 2012-2015 рр., які експортує Україна, на підставі яких внести пропозиції виробникам продукції і державним органам влади щодо коригування структури виробництва та їх експорту.

Матеріал і методика дослідження. Для досягнення поставленої мети застосовували такі наукові методи: системний підхід з використанням методів порівняльного аналізу і синтезу, абстрактний, аналізу ієрархій і прийняття рішень, узагальнень і порівнянь. Матеріалами дослідження слугували наукові праці зарубіжних і вітчизняних вчених, звіти про стан виробництва ВВП і видів продукції та про стан зовнішньоекономічних відносин України і її АПК за 2000-2015 рр., статистичні дані Світового банку і СОТ, Європейського банку реконструкції і розвитку, Євростату, агентства «Bloomberg».

Основні результати дослідження. За 25 років існування незалежної України, правляча її еліта не здійснила глибинних трансформацій, але побудувала для себе модель двополосного суспільства, в якому 80 % населення володіють 4 % національного багатства, а 4 % багатих – володіють 80 % національного багатства. Така модель для суспільства є неприйнятною, за якої неможливо побудувати економіку для людей, тому що в державі сформована олігархічна система, яка в симбіозі з політичними силами і засобами масової інформації в процесі трансформації економіки з «планової» у «кланову» переслідує свої інтереси та впроваджує їх у конкретну політику. На відміну від європейських країн, де провідною силою до 80-85 % є середній клас населення, Україна розвивається за системою, при якій кримінально-олігархічна структура збудувала авантюристичний капіталізм, що виник в результаті «радикальних ринкових реформ» та сформованої соціально-економічної моделі, яка сприяла такому перебігу подій. Вирішальною силою «радикальних ринкових реформ» в Україні стали: «зверху» – чиновники, «знизу» – колишні тінювики, організована злочинність і спекулятивно-посередницький прошарок. Створення такого симбіозу бюрократичного і спекулятивно-мафіозного капіталізму не мало нічого спільного із встановленням сучасного високопродуктивного капіталізму. В результаті такої приватизації частина власників збагатилась не підприємницькою активністю, а близькістю до бюрократичних структур, що вирішували в Україні питання приватизації, роздавали експортні квоти, митні пільги та інші привілеї. Безкоштовна майже роздача державного майна через нові канали розподілу не сприяла створенню економічно продуктивного і соціально стійкого прошарку власників, націлених на збільшення свого багатства за рахунок власної праці, а тому не дивно, що сформована таким чином

бізнес-еліта не стала класом ефективних власників і не була зорієнтована на модернізацію вітчизняних галузей економіки. Значна частина нових власників взагалі не збиралась продовжувати виробництво, підвищувати його конкурентоспроможність, тому частина приватизованих підприємств була здана зарубіжним фірмам в оренду та переобладнана під склади і гаражі, а частина порізана на металобрухт. Найбільш прибутковими сферами стали торгівля, операції з нерухомістю і валютою, гра на різницях цін – внутрішніх, державних, біржових, світових, процентних ставок між ставкою Нацбанку і відсотками по кредитах комерційних банків підприємствам, або знову ж таки спекулятивна і посередницька діяльність.

Поряд із мафіозно-спекулятивним і бюрократичним капіталізмом в Україні розвивався і капіталізм сучасного раціонально-виробничого типу, але ні правляча еліта, ні мафіозні структури не були зацікавлені в його становленні, адже вбачали в ньому конкурента, тому він був знищений авантюрно-спекулятивним і бюрократичним капіталізмом. В Україні переміг політичний капіталізм, як зрощування державної бюрократії та угруповань великих власників, експортерів сировини та імпортерів споживчих товарів над «національними модернізаторами» промисловості, параліч соціальної сфери і безпрецедентний у постсоціалістичному світі розрив між «низамми» і «верхами» в галузі доходів та життєвих можливостей. Тому, на думку ряду вчених економістів та соціологів зарубіжних країн і України – А. Гальчинського, Д. Белла, О. Тоффлера,

І. Валлерстайна, П. Друкера, А. Етціонні та ін. нині існує безліч доказів, які дають підстави стверджувати, що сучасна світосистема, в якій всі ми живемо, вступила в період структурної кризи, або «кризи капіталізму, як світосистеми», що на думку І. Валерстайна «капіталізм намагається нині зробити останній вдих, а не набути нового дихання». У дійсності капіталізм перебуває у глибокій структурній кризі [6, с. 143]. Вчений стверджував, що «ми будемо жити не в капіталістичній світоekonomіці, а за якогось нового порядку, або порядків, за якоїсь нової історичної системи або систем» [7]. Нині стверджується економіка постформаційного суспільства, яка набуває ознак метаекономіки. Йдеться про якісно новий етап соціалізації економіки, розгадка якого криється у визначеннях креативної людини, її свободи і творчого потенціалу. Саме в розвитку людини перетинаються всі напрями поступу метаекономічної системи, яка формується на основі логіки самозаперечення капіталізму та виходу за його функціональні межі [7, с. 14].

Остання економічна криза переконливо демонструє, що система макроекономічної стабілізації, яка склалася і в основі якої лежить державне регулювання, що здійснюється на національному рівні України, не відповідає сучасним вимогам [8, с. 25]. За 25 років Україна мала таку ж кількість стратегій – економічних, політичних, галузевих, але жодна з них не була комплексною і не відповідала інтересам всіх: громадян, політиків та бізнесу, крім того не було відповідальних за їх реалізацію, а конкретніше – відповідальні були, а відповідальності не було. Жодна із прийнятих стратегій не мала за мету покращення життя людей. Інколи якість життя обумовлювалась в пріоритетах, які залишались тільки декларацією, в той час як найбільш важливою метою будь-якої стратегії країни має бути зростання якості життя громадян.

У 2015 р. Генеральна асамблея ООН розробила цілі стійкого розвитку до 2030 р., в яких передбачено 17 цілей, які спрямовані на глобальне підвищення якості життя на планеті: ліквідація злиднів, голоду, збереження ресурсів та забезпечення благополуччя націй через зростання сукупного ВВП у кожній з них із розрахунку на душу населення. В Україні за 2000-2016 рр. ВВП з 2000 до 2010 рр. зріс у 3,74 рази – з 31,25 до 117 млрд дол. США, з 2010 до 2013 рр. – із 117 до 176,7 млрд дол. США або в 1,5 рази, в 2015 р. порівняно з 2010, 2013, 2014 рр. знизився відповідно на 23; 51,2 та 31,4 % і склав 90,5 млрд дол. США.

ВВП на душу населення України у 2015 р. склав всього 2,6 тис. дол. США, що майже в 11 разів нижче рівня країн Євросоюзу. ВВП АПК за 2000-2015 рр. зріс у 1,9 разів, експорт України в 2015 р. порівняно з 2013-2014 рр. знизився відповідно в 1,66 і 1,41 рази, з них експорт АПК також знизився відповідно в 1,17 і 1,15 разів і склав 38,135 та 14,8 млрд дол. США. Коефіцієнт покриття експортом імпорту по національній економіці в 2015 р. склав 1,017 і 3,96 по продукції АПК (табл. 1). Зовнішньоторговельне сальдо в 2015 р. по національному експорту склало 1,7 млрд дол. США, по АПК – 11,1 млрд дол. США з коефіцієнтом покриття по АПК 3,96 (табл. 2). Питома вага експорту продукції АПК в структурі національного

експорту України в 2015 р. склала 37,8 % і в структурі галузевого ВВП – 92,5 %. Виробництво основних видів продукції сільського господарства мало хоч і не високі, але ж тенденції до зростання, зокрема олії рослинної – на 3 % (147 тис. тонн), цукру – на 17 % (363 тис. тонн), молока – на 4 % (491 тис. тонн). У 2017 р. сільське господарство не матиме можливості нарощувати виробництво як валової продукції в цілому, так і по окремих її видах у зв'язку з повною відсутністю державної підтримки галузі, недоступністю банківського кредитування, несприятливими погодними умовами у вересні та початку жовтня 2016 р. для посіву озимих культур, подальшого зниження поголів'я худоби в підприємствах, фермерських господарствах і господарствах населення. У зовнішньоекономічній сфері агропромислового комплекс України не тільки не матиме можливості нарощувати об'єми експорту через із зниження виробництва, а й у зв'язку з тим, що очікувані у 2017 р. невисокі темпи зростання, а вірніше стагнація світового економічного розвитку стримуватимуть попит на світових ринках на сировину галузі і низькотехнологічну продукцію. При замороженому попиті наростити експорт продовольчих товарів України можна лише потіснивши конкурентів, що проблематично без застосування демпінгу, який після девальвації гривні можливий. Крім того, продукція галузі, що вироблятиметься в 2017 р. через зростання цін на засоби виробництва, енергетичну складову, продукцію хімічної та комбікормової промисловості, транспортні витрати значно підвищить собівартість продукції галузі і зробить її неконкурентоспроможною на зовнішніх ринках.

Таблиця 1 – Динаміка виробництва валової продукції та питома вага експорту у ВВП України і АПК (2000-2015 рр.), млрд грн, млрд дол. США

Показник	2000 р.	2010 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2015 р. в % до		
						2000 р.	2013 р.	2014 р.
ВВП: України (грн)	170	930	1412	1567	1977	1163	140	126
(дол. США)	31,25	117,0	176,7	131,9	90,5	290	51,2	69
ВВП АПК (грн)	60,5	195,0	252,7	252,9	239,4	396	94,7	95
(дол. США)	11,12	24,55	31,60	21,30	10,9	98	34	51
ВВП АПК в структурі ВВП України (%)	35,6	21,0	18,0	16,6	12	*	-5,9	-4,5
Експорт України	14,57	51,40	63,31	53,97	38,135	262	60,2	70,1
Експорт АПК	1,58	10,2	17,35	17,02	14,8	937	85,3	86,1
Експорт в структурі ВВП: України	46,62	43,90	35,80	42,10	38,7	*	+ 3,0	-3,3
В структурі ВВП АПК, %	14,20	41,50	54,90	79,90	92,5	*	+ 80,1	+55,1
Коефіцієнт покриття по Україні	0,98	0,89	0,82	1,025	1,017	*	+0,197	-0,008
Коефіцієнт покриття по АПК	1,59	1,69	2,03	2,65	3,96	*	+1,93	+1,31
Середньорічний курс дол. США (грн)	5,44	7,94	7,99	11,88	21,85	*	у 2,67 рази	у 1,84 рази

Джерело: розраховано з використанням звітів про стан зовнішньоекономічних відносин в системі агропромислового комплексу України за 2000-2015 рр.

Аналіз динаміки експорту продукції АПК України за останні 4 роки (2012-2015 рр., табл. 3), середньозважених світових цін на основні види продукції, що експортуються Україною засвідчує, що конкурентоспроможність її має бути вищою: галузь у зв'язку з цим несе значні втрати, експортуючи 60 % сировини, крім того через низький рівень конкурентоспроможності у 2015 р., як і в попередніх роках (див. табл. 4). На кожній тонні пшениці Україна втратила 50,6 дол. США, всього 680,8 млн дол. США, насінні олійних – 180 млн, сої – 118, олії – 228 млн, маслі вершковому – 184, зернових злакових всього 1460 млн дол. США. Загальні втрати, включаючи втрати від диференціації цін у 2012 р. склала 4,43 млрд дол. США, в 2014 р. – 3,292; 2015 р. – 9,485 млрд дол. США. Недоотримана від експорту продукції АПК валюта за 2015 р. дозволила б повністю переозброїти переробну промисловість галузі та довести до 80-90 % переробку сировини до стану глибокої переробки. Наприклад, у 2015 р. Україна експортувала 8667 тонн яловичини свіжомороженої на суму 24,516 млн дол. США (2829\$ за 1 т), імпортувала свіжомороженої яловичини ціною 5372\$ за 1 т, що майже у два рази вище експортної ціни вітчизняної яловичини. Другий приклад: Україна у 2015 р. імпортувала 5379 т сирів всіх видів за ціною 4362\$ за 1 т, що на 33 % перевищує ціну національного експорту. Приклад по продукції рослинництва: ціна експорту 1 т пшеничного борошна України склала

227,2\$, імпорт – 419\$, що в 1,85 разів вище експортної ціни. У 2015 р. Україна експортувала (табл. 3) 13454 тис. т пшениці за ціною 166,4\$ за 1 т. З цієї кількості зерна можна отримати мінімально 9418 тис. т борошна (70 % від сировини) по експортній ціні 1 т 227,2\$ за 1 т на загальну суму 2138 млн \$. Побічна продукція борошномельної переробки 4036 тис. т висівок у формі гранул на зовнішніх ринках за 1 т від 290 до 563\$, що в сумі складе мінімально близько 12 млн \$. За 2000-2015 рр. в динаміці експортно-імпортних операцій АПК України відбулись значні зміни, особливо в останні 6 років.

Таблиця 2 – **Виробництво, ЗТО, експорт, імпорт та внутрішні баланси основних харчових продуктів,**
млн дол. США, тис. т

Показник	2000р.	2010р.	2013р.	2014р.	2015р.	2015р.в % (разів) до:		
						2010р.	2013р.	2014р.
ЗТО України	29484	109000	140276	106600	75637	0,69	0,53	0,70
в т.ч. АПК	2576	16300	25885	23400	18540	1,14	0,72	0,79
в структур. ЗТО України, %	8,74	14,9	18,45	22,0	24,8	1,66	1,34	1,13
експорт, всього	14572	51400	63312	53968	38135	0,75	0,61	0,72
в т.ч. АПК	1581,9	10200	17347	17017	14800	1,45	0,85	0,87
в структур. експ. України, %	10,85	19,9	27,4	31,5	38,7	1,94	1,41	1,23
зовн. торгів. сальдо, всього	616	-6200	-13652	1336	1700	–		1,27
в т.ч. АПК	587,4	4200	8809	10600	11100	2,64	1,26	1,05
зерно: вир-во	24454	39200	63000	63800	71006	1,81	1,13	1,11
експорт	1330	13900	27100	32595	37429	2,69	1,38	1,15
питома вага, %, у: вир-ві експорті	5,4	35,4	43	51,1	52,7	1,49	1,23	1,03
	7,8	24,2	36,7	38,5	96,6	3,99	2,63	2,51
внутр. баланс	24164	25430	36040	31366	31898	1,25	0,89	1,02
насіння олійних: вир-во	3521	8700	13400	16238	16262	1,87	1,21	1,00
експорт	913	2445	3939	3839	3765	1,54	0,96	0,98
питома вага, %, у: вир-ві експорті	25,9	28,1	29,4	23,6	23,2	0,83	0,79	0,98
	9,48	10,1	11,2	9,75	9,72	0,96	0,87	1,00
внутрішній баланс	2625	6298	9529	12451	12747	2,02	1,34	1,02
олія: вир-во	973	3572	3600	4910	4763	1,33	1,32	0,97
експорт	590	2863	3365	4586,4	4529,3	1,58	1,35	0,99
пит.вага, % у вир-ві експорті АПК	60,6	80,1	93,4	93,4	95,1	1,19	1,02	1,02
	14,9	28,1	19,8	22,1	11,7	0,42	0,59	0,53
внутрішній баланс	437	1041,3	521	535,5	445	0,43	0,85	0,83
цукор: вир-во	1780	1808	1265	2105	1742	0,96	1,38	0,83
експорт	320	35,3	123	6,2	63,7	1,80	0,52	10,27
питома вага, %, у: вир-ві експорті	18	1,95	9,7	0,3	3,7	1,90	0,38	12,33
	6,7	0,15	0,38	0,02	0,16	1,07	0,42	8,00
внутрішній баланс	1780	2108	1142	2110	1762	0,84	1,54	0,84
молоко: вир-во	12700	11250	11500	11191,6	10700	0,95	0,93	0,96
експорт	101	153,63	138,5	112,9	120,7	0,79	0,87	1,07
питома вага, %, у: вир-ві експорті	0,79	1,57	1,2	1,0	1,1	0,70	0,92	1,10
	8,68	5,3	0,03	1,9	0,3	0,06	10,00	0,16
внутрішній баланс	12607	11133	11424	11116	10620	0,95	0,93	0,96
м'ясо: вир-во	1660	1900	1900	1953	1961	1,03	1,03	1,00
експорт	151,3	46,53	175,7	209,3	263	5,65	1,50	1,26
питома вага, %, у: вир-ві експорті	9,1	2,45	9,2	10,7	13,4	5,47	1,46	1,25
	12,3	0,88	2	2,2	0,7	0,80	0,35	0,32
Імпорт	22,3	348,85	301,66	190,4	151,2	0,43	0,50	0,79
Питома вага імпорту у внутр. балансі	0,8	15,84	14,9	9,8	8,2	0,52	0,55	0,84
Внутрішній баланс	1525	2202	2026	1934,1	1849,2	0,84	0,91	0,96

Джерело: розраховано з використанням звітів про стан зовнішньоекономічних відносин в системі агропромислового комплексу України та моніторингу економічного і соціального розвитку підприємств і організацій України за 2000-2015 рр.

Експорт продукції у 2015 р. зріс порівняно з 2000 і 2010 рр. в 5,73 і 1,44 рази, з них до країн Європейського Союзу порівняно з 2000-2014 рр. відповідно в 12,38; 2 рази, але знизився порівняно з 2014 р. на 16 % у зв'язку із зменшенням сумарного експорту АПК в 2015 р. на 13 %.

У 11,7; 2,21 і 0,2 рази зріс експорт до країн Азії, у 5,7; 1,45 разів збільшився експорт до країн Африки та на 17 % у 2015 р. порівняно з 2014 р. зріс до інших країн. Знизився у 2015 р. експорт до країн СНД, порівняно з 2010 і 2014 рр. відповідно на 58 і 41 %. Експорт до Російської Федерації у 2015 р. порівняно з 2000 р. знизився у 2,04 рази і відносно 2014 р. – у 3,71 рази (табл. 4).

Таблиця 3 – Експорт сільськогосподарської продукції України (основних видів) і втрати через зниження цін у 2015 р. порівняно з 2014 р.

Найменування продукції	2012 р.			2014 р.			2015 р.			Втрати на 1 т	Загальні втрати, млн \$	Світова ціна, \$/т			Втрати від диференціації цін; \$/т			Загальні втрати, млн \$		
	млн \$	тис. т	ціна 1 т	млн \$	тис. т	ціна 1 т	млн \$	тис. т	ціна 1 т			2012р.	2014р.	2015р.	2012р.	2014р.	2015р.	2012р.	2014р.	2015р.
М'ясо та субпрод.	315,89	118,82	2659	382,38	209,3	1827	377,91	157	1625	202	31,714	3139	2985	2762	480	1158	1137	57,03	242,37	178,5
в т. ч.: ялов. охол.	42,228	8,996	4694	23,808	6,411	3714	59,51	0,992	2620	1094	1,085	5208	3884	4985	514	170	2365	4,62	1,09	2,3
свин. охол., свіжа	926,4	20,21	4583	26,33	9,36	2813	54,68	27,17	2013	800	21,736	4958,5	3553	2073	375,5	740	60	7,59	6,93	1,6
харчові субпрод.	0,997	1,115	894	3,68	3,49	1056	3,15	3,71	2013	–	–	1503	1432	1411,7	609	376	–	0,68	1,31	–
М'ясо дом. птиці	145,2	18,65	1800	276,55	174,7	1583	226,86	161,28	1625	–	–	2325	2348	2354,6	525	765	729,6	9,79	133,65	117,7
Молокопрод., всього	496,7	146,9	3381	324,1	112,9	2871	177,86	120,7	1474	1397	168,617	3673	2936	2725,4	292	65	1251,4	42,89	7,34	151,0
Масло вершкове	2,89	0,679	4256	47,33	11,29	4194	29,96	111,75	2550	1644	183,717	4382	4258	4222,6	126	64	1672,6	0,09	0,72	186,9
Яйце птиць	84,5	31,0	2726	158,4	59,3	2672	125	62,2	1995	677	42,109	3061	2847	2785	335	175	790	10,39	10,38	49,1
Мед натуральний	31,11	13,34	2332	93,4	36,34	2571	84,33	36	2342	229	8,244	4198	4836	5018,3	1866	2265	2676,3	24,89	82,31	96,3
Зернові злаки, всього	7008,4	27114	258	6558,1	32595	201	6064,5	37429	162	39	1459,731	317	260	289	59	59	127	1599,73	1,92	4753,5
в т. ч.: пшениця	2358,1	8679	271	2293	10545	217	2239,1	13454	166,4	50,6	680,772	324	281	268,7	53	64	102,3	460	675	1376,3
жито	2483	10,5	237	9,28	58,9	157	3	22,72	132	25	0,568	316	233	229,3	79	76	97,3	0,83	4,48	2,2
ячмінь	693,8	2,582	269	845,1	4169	202	768,8	4629,5	166	36	166,662	319	271	257,3	50	69	91,3	0,13	287,66	422,7
Кукурудза	3900	15631	249	3356	17558	191	3008,3	19048,7	157,9	33,1	630,512	305	226	203,4	56	35	45,5	875,34	614,53	866,7
Гречка	13,2	51,09	259	11,66	47,33	246	13,52	61,17	221	25	1,529	456	575	609	197	329	388	10,06	15,57	23,7
Насіння олійних	170,3	3132	543	1659	3839	432	1446,2	3764,65	384,2	47,8	179,950	582	570	566,6	39	138	182,4	122,15	529,78	686,7
Соя	701,9	1481	474	705,2	1676	420	806,8	2199	366,9	53,1	116,766	549,6	460	434,4	75,6	40	67,5	111,96	67,04	148,4
Насіння соняшнику	165,73	282,1	587	44,1	74	596	20,85	47,65	438,3	157,7	7,514	623	598	590,9	36	2	152,6	10,16	0,15	7,3
Насіння рапсу	791,0	1298	609	873	2037	429	570,1	1435	397,3	31,7	45,489	687	506	474,3	78	77	77	101,24	156,85	110,5
Олія, всього	3974,4	3614	1099	3764	4586,4	820	3864,8	4259,3	766,5	53,5	227,872	1285	870	780	186	50	13,5	672,20	229,32	57,5
Спирт	161,9	112,2	1444	96,7	67,74	1427	78,2	73,7	1528	–	–	4190	4736	4892	2746	3309	3364	308,1	224	247,9
Всього	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	3974,6	*	*	*	*	*	*	4429,9	3292,4	9484,8

Джерело: розраховано з використанням статистичних даних ФАО (<http://faostat3.fao.org/>) та звітів про стан зовнішньоекономічних відносин в системі агропромислового комплексу України за 2012-2015 рр.

Таблиця 4 – Динаміка структури експорту-імпорту продукції АПК між Україною та інтеграційними угрупованнями країн світу, млн дол. США

Показник	2000 р.				2010 р.				2014 р.				2015 р.				Експорт АПК 2015 р. (%) до:			Імпорт 2015 р. (%) до:		
	ЗТО	Експорт	Імпорт	Сальдо	ЗТО	Експорт	Імпорт	Сальдо	ЗТО	Експорт	Імпорт	Сальдо	ЗТО	Експорт	Імпорт	Сальдо	2000 р.	2010 р.	2014 р.	2000 р.	2010 р.	2014 р.
Всього	2576	1582	994	587	16285	10234	6051	4184	23444	17017	6426	10591	18542	14781	3760	11010	934	144	87	378	62	58
Країни: СНД	986	803	182	621	4494	3571	923	2648	3337	2568	769	1799	1849	1507	342	1166	188	42	59	188	37	44
%	38	51	18	*	28	35	15	63	14,2	15,1	12	17	10	10,2	9,1	10,6	*	*	*	*	*	*
в т.ч. Росія	740	634	106	529	2563	1936	626	1310	1613	983	631	352	575	310	264	46	49	16	31	249	42	42
%	75	79	58	85	57	54	68	49	48	38	82	19,6	3,1	2,1	7,0	0,4	*	*	*	*	*	*
Балтії	62	43	22	21	228	142	85	57	279	211	69	142	*	*	*	*	691	*	*	*	*	*
%	2,4	2,7	2,2	3,6	1,4	1,38	1,4	1,4	1,2	1,2	1,1	1,34	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
ЄС	604	337	267	71,1	4433	2124	2309	1850	7691	4968	2723	2245	5870	4174	1696	2478	1288	196,5	84	635	73	62
%	23,4	21,3	26,9	12,1	27,2	20,7	38,2	-185	33	29	42	21	31,7	28,2	45	22,5	*	*	*	*	*	*
Азії	*	*	*	*	4165	3042	1123	1919	7775	6556	1219	5337	7430	6668	762	5906	1170	221	102	580	68	62
%	*	*	*	*	26	30	19	46	33	38	19	50,4	40	45	20	53,6	*	*	*	*	*	*
Африки	*	*	*	*	1709	1381	328	1053	2863	2563	301	2261	2210	2007	203	1803	569	145	78	203	62	67
%	*	*	*	*	10,5	13,5	5,4	25	12	15	4,6	21	12	13,6	5,4	16,4	*	*	*	*	*	*
Інші	1528	736	790	-37,5	1173	900	1083	-1251	1778	362	1414	-1020	1183	425	757	1625	58	47	117	95	70	53
%	59,3	46,5	79,5	*	7,2	8,8	18,0	*	7,6	2,1	22	*	6,4	2,9	20	14,6	*	*	*	*	*	*

* Країни Балтії, США, Латинської Америки, Австралії та Океанії включено в інші країни у 2015 р.

Джерело: розраховано з використанням звітів про стан зовнішньоекономічних відносин в системі агропромислового комплексу України за 2000-2015 рр.

Таким чином, як для Європи, так і для Росії український кейс є найбільш серйозним приводом для переоцінки інтеграційних процесів – їх можливостей, обмежень і перспектив, як позитивних, так і негативних, при чому, перш за все з точки зору економічної, соціальної і фінансової. При цьому витіснення Росії із важливих ніш української економіки поступово почало призводити до їх заповнення країнами ЄС, США у технічно передових галузях, включаючи ядерну і газосланцеву енергетику та інформатику, і Китай – у перспективні, але хронічно недоінвестовані галузі – сільське господарство, вугледобування, автомобілебудівництво, що становить пряму загрозу для Російської Федерації, відгороджуючи її своєю агресивною політикою до України від європейсько-американської зони розвитку. Продукція галузей АПК відіграє помітну, хоча й не ключову роль в російсько-українській торгівлі, основну частину формують сільське господарство і харчова промисловість, меншу – забезпечуючі їх галузі. Відмова Росії від українських продовольчих товарів призвела до випереджаючого зростання в чотирикратному розмірі цін на продовольство у регіонах Росії, що залежали від українських поставок та призвело до погіршення і подорожчання продовольчого забезпечення в регіонах Росії, які залежать від українського постачання і заміщення значної частини російських продуктів на українському ринку товарами із країн ЄС з прямими втратами для РФ понад 200 млн дол. США, мінеральних добрив – до 2000 млн дол. США та порушення нормального функціонування в Україні підприємств, що афільовані з російськими агрохолдингами. Можлива також кінцева втрата українського ринку продуктів з потенціалом близько 700 млн дол. США і повна втрата українського ринку непродовольчими галузями російського АПК та значне посилення конкуренції українських продовольчих товарів з російськими на ринках зерна, рослинних олій, насіння, борошна, м'яса птиці і свинини [10, с. 61]. В перспективі дані тенденції по більшості агропродовольчих товарів і сільськогосподарської техніки можуть мати незворотній характер і повернення їх на російський ринок стане повністю неможливим, або буде неповним і занадто повільним.

Висновки. Маючи значний ресурсний потенціал і вигідне географічне положення (найбільша країна по території і п'яте місце по населенню в Європі) та зростаючий рівень конкуренції на зовнішніх ринках, з метою забезпечення економічного зростання та активізації євроінтеграційних процесів і зміцнення національної ідентичності в Україні має бути вироблена і реалізована комплексна і консенсусна стратегія, яка б відповідала інтересам всіх: бізнесу, громадян, політиків і чиновників, якої не було в Україні. За 25 років існуючі стратегії не були ефективними і не спрацювали та була відсутня відповідальність за їх реалізацію, а тому Україна, входячи у 1990 р. в першу десятку найбільш індустріально розвинутих країн світу, у 2015 р. увійшла в десятку найменш індустріально розвинутих країн. У 1992 р., займаючи 54 місце в світі за індексом розвитку людського суспільства, у 2015 р. – 82 місце, займаючи 62 місце у світі за рівнем ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності (6,4 тис. дол.), у 2015 р. – лише 2,15 тис. дол. За індексом щастя ми посідаємо 123 місце в світі. Причини такого стану – побудова моделі двополюсного суспільства із створенням симбіозу бюрократичного і спекулятивно-олігархічно-мафіозного капіталізму, що немає нічого спільного із сучасним високопродуктивним. У 2015 р. ВВП України порівняно із 2014 р. знизився на 47,1 % і склав 90,5 млрд дол. США, валова продукція АПК також знизилась на 17 %. Зовнішньоторговельний обіг України у 2015 р. порівняно з 2010-2014 рр. знизився на 31,47; 30 % відповідно, з них обіг продукції АПК порівняно з 2010 р. зріс на 14 % та зменшився на 28 і 30 % порівняно з 2013–2014 рр. Експорт України у 2015 р. знизився порівняно з 2010-2014 рр. відповідно на 25; 39; 28 %, експорт продукції АПК збільшився порівняно з 2010 р. на 45 %, і зменшився порівняно з 2013–2014 рр. відповідно на 15 і 13 %. У зв'язку з високою питомою вагою сировини в експорті АПК (60 %) зниження світових цін на продовольчі товари у 2015 р. порівняно з 2012 і 2014 рр., Україна недоотримала від експорту в 2015 р. 9,48 млрд дол. США. Аналіз динаміки експортно-імпортних операцій АПК України з інтеграційними угрупованнями країн світу засвідчує, що у 2015 р. порівняно з 2014 р. експорт скоротився на 13 %, з них до країн СНД – на 46 %, в т.ч. до Росії – на 69 %, до ЄС – на 16 %, Країн Азії зріс на 2 %, в інші країни – на 17 %.

Отже, в Україні настало не процвітання, а масове збідніння населення, що спричинило масове безробіття та змусило до 10 млн громадян залишити Україну у пошуках кращого життя.

Для того щоб правовий механізм діяв у ліберально організованих економіці та суспільстві, коли суспільна система не хоче жити під дамокловим мечем свавілля котрогось із її членів, за необхідними для забезпечення мирного співробітництва правилами поведінки повинна стояти загроза застосування сили, інакше існуватиме загроза існуванню суспільства, тому необхідно мати можливість змусити людину чи групу людей виконувати правила життя суспільства. Важливим у цьому значенні є теза Л. Фон Мізеса щодо посилення вимог до влади з боку населення, оскільки державний устрій має бути таким, щоб рамки законів залишали індивіду певну свободу. В Україні за результатами опитування населення і підприємств у рамках проекту Ради Європи та ЄС 77 % опитаних зазначили, що рівень корупції в державі є дуже високим. Отже, як стверджує Л. Фон Мізес у громадянина залишається вибір – або загинути або зруйнувати такий державний механізм, який майже не залишає йому свободи руху. Якщо ж громадянин і здійснює якісь рухи, то його бізнес є неконкурентоспроможним. Таким чином, виходить, що більш небезпечнішим і страшнішим ворогом для України ніж путінська Росія є українська правляча еліта. Другим найбільш страшним ворогом України є її власна так звана політична еліта. Ні «оранжева революція», ні Євромайдан не привели до принципової зміни правлячого класу. 25 років управляє клептократія, яка як ракова пухлина, глибоко вросла в державний організм. Вихід в Україні один: повна заміна правлячої еліти. Черговий «Майдан» доб'є країну, необхідно вибирати політичний шлях повної заміни політичної еліти. В іншому випадку майбутнє України безнадійне.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Статистичні дані СOT. Електронний ресурс: <http://www.wto.org>.
2. Статистичні дані світового банку. Електронний ресурс: <http://www.worldbank>.
3. Звіт про стан зовнішньоекономічних відносин в системі агропромислового комплексу України за 200-2015 рр.
4. Дробноход М. Сучасні тенденції еволюційного розвитку людства. Електронний ресурс: <http://www.anusu.org.ua/index.ArticlesDrobnokhod.htm>.
5. Оболенський В.П. Россия в международном разделении труда: вечный поставщик энергоресурсов / В.П. Оболенский // И МЭМО.– 2014. – №6. – С. 71.
6. Валлернстайн И. Эволюция структур знаний в мироситемной перспективе / И. Валлернстайн. – Х.: «Ойкумена», 2005. – С. 143.
7. Гальчинський А. За межами капіталізму. Економіка України / А. Гальчинський. – 2011. – №9. – С. 14.
8. Сутырин С. Глобальный экономический кризис, как фактор трансформации международной торговой системы / С. Сутырин // МЭМО. – 2011. – №8. – С. 25.
9. Моніторинг економічного і соціального розвитку підприємств і організацій АПК за 2000-2015 рр.
10. Ассоциация Украины с Европейским Союзом: последствия для России. Информационно-аналитический доклад / А.А. Дынкин, И.Я. Кобринская, С.А. Афонцев и др. – М.: ИМЭМО РАН, 2014. – С. 63.
11. Амелін А. 25 років незалежності України: економічні підсумки / А. Амелін. – К., 2016. – С. 44.
12. Людвиг Фон Мізес. Лібералізм. / Мізес Людвиг // Економіка. – М., 2011. – С. 41.
13. Швець Ю. Фінансовий аналітик США / Ю. Швець // «Бульвар Гордона». – К., 2016. – №36. – С. 3.

REFERENCES

1. Statistichni dani SOT. Elektronnij resurs: <http://www.wto.org>.
2. Statistichni dani svitovogo banku. Elektronnij resurs: <http://www.worldbank>.
3. Zvit pro stan zovnishn'oekonomichnih vidnosin v sistemi agropromislovogo kompleksu Ukraini za 200-2015 rr.
4. Drobnohod M. Suchasni tendencii evoljucijnogo rozvitku ljudstva. Elektronnij resurs: <http://www.anusu.org.ua/index.ArticlesDrobnokhod.htm>.
5. Obolens'kij V.P. Rossija v mezhdunarodnom razdelenii truda: vechnyj postavshhik jenergoresursov / V.P. Obolens'kij // И МЭМО. – 2014. – №6. – С. 71.
6. Vallernstajjn I. Jevoljucija struktur znaniy v mirositemnoj perspektive / I. Vallernstajjn. – H.: «Ojkumena», 2005. – S. 143.
7. Gal'chins'kij A. Za mezhami kapitalizmu. Ekonomika Ukraini / A. Gal'chins'kij. – 2011. – №9. – С. 14.
8. Sutyryn S. Global'nyj jekonomicheskij krizis, kak faktor transformacii mezhdunarodnoj torgovoj sistemy / S. Sutyryn // МЭМО. – 2011. – №8. – С. 25.
9. Monitoring ekonomichnogo i social'nogo rozvitku pidpriemstv i organizacij APK za 2000-2015rr.
10. Associacija Ukrainy s Evropejskim Sojuzom: posledstvija dlja Rossii. Informacionno-analiticheskij doklad / A.A. Dynkin, I.Ja. Kobrinskaja, S.A. Afoncev i dr. – М.: ИМЭМО РАН, 2014. – С. 63.
11. Amelin A. 25 rokov nezalezhnosti Ukraini: ekonomichni pidsumki / A. Amelin. – K., 2016. – S. 44.
12. Ljudvig Fon Mizes. Liberalizm. / Mizes Ljudvig // Jekonomika. – М., 2011. – S. 41.
13. Shvec' Ju. Finansovij analitik SSHA / Ju. Shvec' // «Bul'var Gordona». – K., 2016. – №36. – S. 3.

Смена модели социально-экономического развития Украины

В.И. Губенко

Осуществлено теоретическое обоснование причин экономической и социальной отсталости Украины в своем развитии за 1991-2015 гг. в сравнении со странами бывшего Советского Союза и восточноевропейскими странами, которые находились в зоне влияния СССР. Основой этих явлений послужила сформированная олигархическая система, что в симбиозе с политическими силами, криминалом и средствами массовой информации построила в государстве олигархический авантюристический капитализм, а сформированная таким образом бизнес-элита не стала классом эффективных владельцев и не была ориентирована на модернизацию отечественных отраслей экономики. Ростки современного капитализма рационально-производственного типа, что развивался в стране, был уничтожен авантюрно-спекулятивным и бюрократическим капиталом. Осуществлен анализ теорий смены современной миросистемы на метаэкономическую систему, которая формируется на основании логики самоотрицания капитализма и выхода за его функциональные границы. Осуществлен анализ производства валовой продукции Украины и АПК, производства основных видов продукции сельского хозяйства, и их экспортно-импортную составляющую динамику структуры внешнеэкономической деятельности АПК с интеграционными группировками стран мира. Исследованы экспорт основных видов продукции АПК, средневзвешенные мировые цены и рассчитаны потери валютных поступлений в связи с дифференциацией цен и низкой конкурентоспособностью отечественной продукции отдельных видов.

Ключевые слова: ВВП, экспорт, импорт, стратегия, капитализм, угрозы, потери, динамизм.

Change of model socio-economic development of Ukraine**V. Gubenko**

It is established that movement of Ukraine in the globalized world economy is slow and difficult. Being in a group of leading countries in Europe on the size of the territory – 603,63 ths km² (1 place) and the population – 42 mln people (5th place), on volume of GDP – 0,116%, Ukraine in 2015 has in the structure of world GDP and export goods 0,209%, it has the lowest in Europe GDP per capita – 2596\$, the average family income in the year – 2,6 ths euros, that is in 8,2 times lower than in Poland, in 13,7 times lower than in England and in 10.5 times lower than in Germany. In the export structure of one of the most stable industries to crisis processes – agriculture, in 2015 raw material was 60,3%, having the structure of national exports with 38,8% coverage ratio at 3,96, import export national coverage ratio of 1,017. The structure of the national GDP agriculture in 2015 takes 12,1% compared to 2000 – 35,6% 2010 – 21%, 2014 – 16,6%. It is proved that in the current nature of foreign economic relations with the outside world Ukrainian producers in the vast majority remain outside the scope of international cooperation and investment (in 2015 in the economy of Ukraine invested 3,7637\$ bln of foreign direct investment and extracted 891,3\$ mln of direct investment) as entities that haven't close ties with foreign partners and is not included in the international economic chain because of the low level of development in the international division of labor, the potential scope and level of technical, economic and social development. It is proved that for 25 years the state of Ukraine the so-called ruling its political elite made a profound economic transformation, building for itself a model duplex society, capturing 80% of national wealth by creating a symbiotic bureaucratic and speculative mafia capitalism by free about privatization of state property. It is not conducive to the development of economically productive and socially stable layer of owners aimed at increasing their wealth through their own labor resulting in the Ukraine won political capitalism as merging state bureaucracy and big groups of owners, exporters of raw materials. This led to the paralysis of social and unprecedented development between the "lower ranks" and "top" in life opportunities. Such a model of society is unacceptable, when it is impossible to build the economy for the people, formed oligarchic system in symbiosis with the political forces in the economic transformation from "planned" to "clan" economic, that pursues its own interests, enriched by raider attack property, land and means of production, corruption schemes in large amounts, impunity of crimes in the complete inaction of government and power structures of the state. Ukraine needs a new model of post formational society, which in some countries becomes signs metaeconomics the new round of socialization of the economy in the definitions of creative rights, it freedom and creativity, and the system that has developed nationally Ukraine does not meet modern requirements because they do not have the goal of improving the lives of people, but rather worse.

The analysis of the dynamics of GDP and AIC Ukraine for 2000-2015, certain products, export-import operations is made. Established that Ukraine's GDP and AIC for 2015 compared to 2013-2014 decreased by 48,8 and 31,4%, agriculture – 5,3%, respectively, Ukraine exports decreased by 39,8% and 30%. Agriculture GDP in the Ukraine GDP structure in 2015 decreased compared to 2013-2014 from 18% to 16.6% to 12.1%. Ukraine exports in the structure of the national GDP decreased in 2015 compared to 2013-2014 from 35,8% to 42,1% and 38,8% coverage ratio in Ukraine remained unchanged and amounted to 1,017, agriculture coverage ratio increased in 1,95 times – from 2,65 to 2,03 and to 3,96.

The dynamics of exports of agricultural products in some of its forms for 2012-2015 is analyzed and it's calculated the loss in export operations from lower world prices and their differentiation in 2015 compared with 2014: 9,485\$ billion. The dynamics of exports and imports of agricultural products between Ukraine and integration groupings world is analyzed and it's founded that in 2015 compared to 2000-2010 total exports increased respectively in 9,34 times and in 1,44 times and decreased compared to 2014 by 13%, of which exports to Russia decreased by 51; 84; 69%, to the EU in 2000-2010 increased in 12,38; and 2 times and decreased compared to 2014 by 16%. The share of exports to the EU in 2015 was 28.2%, of import – 45%. The share of exports to Asia increased in 2015 compared to 2000, 2014, 2014 in 11,7; 2,21; 1,02 times and was in the structure of total exports 45%\$ to African countries – 13.6%, to other countries – 2.9%.

It's proved that in Ukraine it has come a significant impoverishment of the population, causing massive unemployment. To legal framework in force in a society where the public system does not want to live under the sword of

tyranny of one of its members for the necessary rules of conduct should be a threat of force, otherwise there will be a threat to society, so you need to get a group of people follow the rules of society and enhance claims to power by the public and political system should be such that people within the law left some freedom.

After Putin's Russia the second most frightening enemy of Ukraine is its own so-called political elite. No "orange revolution" or euromaidan not led to a fundamental change in the ruling class. 25 years kleptocracy managed, which as cancer, had grown deeply into the state body. Output in Ukraine one: a complete replacement of the ruling elite. Another "Maidan" finish off the country must choose the political path of complete replacement of the political elite. Otherwise, the future of Ukraine hopeless.

Keywords: GDP, exports, imports, strategy, capitalism, threats, losses, dynamism.

Надійшла 19.05.2016 р.